

Het archief van het Bisschop Bekkers Instituut

Private behoefte aan een landelijke onderzoeksinstelling

De professionalisering van onderzoek naar de zorg, zoals naar de structurering en beleidsontwikkeling van de geestelijke gehandicaptenzorg, stond in 1970 nog in de kinderschoenen. De groei van de geestelijke en lichamelijke gehandicaptenzorg verbeterde door financiering door de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten vanaf 1968, grotere politieke en maatschappelijke aandacht, verbetering van de behandel mogelijkheden en de professionalisering van deze sector zorgden voor toenemende vraag naar betere onderzoekscoördinatie en –begeleiding.

De Centrale Stichting tot bevordering van de Research op het gebied van de Zwakzinnigheid en Zwakzinnigenzorg, de Vereniging Nederlands Genootschap ter bestudering van de Zwakzinnigheid en het Nationale Orgaan Zwakzinnigenzorg besloten daarom in februari 1972 met financiële steun van de Stichting Bisschop Bekkers tot de oprichting van *een centraal instituut (researchbevorderend) op het terrein van de zwakzinnigenzorg en zwakzinnigheid*: het Bisschop Bekkers Instituut, BBI.¹ De Stichting Bisschop Bekkers betaalde de volledige exploitatiekosten, vanaf 1975 aangevuld door beperkte overheidssubsidie.² De overheid, met name het ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, was bij de oprichting moreel, maar niet financieel welwillend.³

De verwachtingen waren hooggespannen. Het bestuur van de Stichting Bisschop Bekkers ging er van uit dat het nieuwe instituut voor onderzoek *en de praktische toepassing ervan niet alleen in Nederland, maar ook internationaal een stimulerende, accelererende en –indirekt- coördinerende functie* zou krijgen.⁴ Het BBI werd opgezet als een zelfstandig instituut met een kleine bureauorganisatie, gehuisvest in een huurpand aan de Korte Elisabethstraat te Utrecht. De organisatie bestond uit een directeur en senior-onderzoeker, S. Németh, een secretaresse, enkele onderzoekers en een documentalist.

Het BBI als nationaal en internationaal onderzoekscentrum voor zwakzinnigenzorg

De smalle financiële basis beperkte de activiteiten van het BBI in de jaren zeventig tot *binnenlandse activiteiten* als de redactie van *RUIT*, later het *Nederlands tijdschrift voor geestelijke gezondheidszorg*, *NTZ*.⁵ De staf bracht op verzoek van overheid en instellingen adviezen uit⁶, nam deel aan het beleids circus over de regionalisatie en herstructurering van van de gehandicaptenzorg in de periode 1974-1985, participeerde bij de ontwikkeling van het bouwbeleid en was betrokken bij de ontwikkeling van cijfermatige ondersteuning van beleid door het ministerie van Volksgezondheid.⁷

Het bestuur van de Stichting Bisschop Bekkers wilde dat het BBI ook de internationale ambities zou vormgeven en zorgde voor personele uitbreiding. Het BBI participeerde vanaf 1975 in de internationale coördinatie van onderzoek, de Research Exchange and Practice in Mental Relations REAP, nam deel aan internationale congressen en organiseerde in 1982-1983 het Derde Wereldcongres voor zwakzinnigheid.⁸ De bibliotheekafdeling ontwikkelde zich tot het landelijk Documentatiecentrum voor onderzoek naar de zwakzinnigen- of geestelijke gehandicaptenzorg.⁹

Hoewel de staf van het BBI met beperkte middelen nationaal en internationale erkenning verwierf, ontstond in augustus 1983 frictie met de Stichting Bisschop Beckers. Het bestuur vond de prestaties van het BBI onvoldoende. De directie zou niet genoeg inspelen op de landelijke discussie over herstructurering en regionalisering van de geestelijke gehandicaptenzorg. Als deze discussies in beleid werden omgezet, zou dit de landelijke functie van het BBI sterk gaan beperken. Daarbij was het gebrek aan interesse bij de overheid om bij te dragen in het werk van het BBI een doorn in het oog van het Stichtingsbestuur.¹⁰

Het bestuur was van mening dat de aanwezige *productiecapaciteit* en feitelijke productie van de staf niet in overeenstemming waren met de beschikbare middelen en de *'uitstraling' hiervan op het maatschappelijke en politiek vlak*. De werkrapportage en werkvoornemens werden *qua inhoud en prioriteitsstelling* naar zowel het maatschappelijke als het wetenschappelijke en politieke veld (*overheidsbeleid*) onvoldoende geacht voor een noodzakelijke *dimensionering* van de BBI-doelstellingen op langere termijn. Het Stichtingsbestuur wilde de BBI-directie dwingen tot betere aanvullende projectfinanciering en wilde meer financiële betrokkenheid van de overheid. De basisfinanciering werd inderdaad verbreed door subsidiëring door de ministeries van VoMil, later

WVC en VWS, en OCW, maar projectfinanciering voor activiteiten buiten de kerntaken kwam maar moeizaam van de grond.¹¹

Deze kerntaken van het BBI waren¹²:

- de gespecialiseerde afdeling bibliotheek en documentatie, het Documentatiecentrum
- het kwartaaltijdschrift met *veldgericht wetenschappelijk karakter 'RUIT'*, vanaf 1989 het *Nederlands Tijdschrift voor Zwakzinnigenzorg NTZ*
- een lezingencyclus voor bespreking van recente ontwikkelingen op onderzoeksgebied
- het inventariseren van lopend wetenschappelijk onderzoek met controle van het kwaliteitsniveau
- de publicatie van onderzoekscapitelen
- de afdeling Derde Wereldzaken voor het voorbereiden en uitvoeren van projecten tussen Nederlandse zorginstellingen, Nederlandse fondsen en derde wereldlanden¹³

De financiële waardering van het BBI-onderzoeksbeleid

Onderzoeksbevorderende activiteiten als het initiëren van onderzoek en onderzoeksadviesing werden uitgevoerd onder regie van per project ingestelde begeleidingscommissies als het *ijkingsproject kinderdagverblijven* (1979-1980) en het project *Naar een gecoördineerd onderzoeksprogramma voor orthopedische research*.¹⁴ De zwakte van het onderzoeksbeleid was het ad-hoc en versnipperde karakter. Het BBI speelde in op de per moment geconstateerde behoefte, terwijl het ministerie van Volksgezondheid en diverse koepelorganisaties juist een systematisch onderzoeksbeleid wensten.¹⁵ Het BBI kreeg bij het zwakzinnigenonderzoek steeds meer concurrentie van andere instituten als het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn, NIZW, het Nederlands Zorginstituut, NZI, en het Nederlands centrum voor Geestelijke volksgezondheid, NcGv.¹⁶ Het BBI was een kleine speler ten opzichte van deze instellingen en kon haar pretentie, landelijke coördinatie van onderzoek naar zorg voor geestelijk gehandicapten, niet waarmaken.¹⁷

De financiering van onderzoek en kerntaken werd in 1994 bijna onmogelijk doordat het bestuur van de Stichting Bisschop Bekkers besloot om zich te beperken tot acties rondom zorg. Het wilde geen verplichting meer aangaan tot procesfinanciering van het BBI.¹⁸ De directie van het BBI besloot daarop tot een vlucht naar voren en kwam met een visienota waarin het BBI werd gepresenteerd als landelijk faciliterend onderzoekscentrum. De begroting hiervoor werd geschat op f 1,3 miljoen, een half miljoen gulden meer dan de begroting van 1995.

De reacties waren voor het BBI echter teleurstellend. De Federatie van Ouderverenigingen, FVO, achtte het BBI een *belangrijk instituut*, maar vond dat het voor de FvO weinig te bieden had; zelfs niet als intermediair voor onderzoek en beleidsontwikkeling.¹⁹ De Federatie had behoefte aan een instituut dat onderzoek en de verantwoordelijkheid voor de implementatie van onderzoeksresultaten combineerde. Het onderzoek moest gericht zijn op concrete thema's als *normalisatie* en *gedragsgestoordheid*. En dat kon het BBI niet bieden. De Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland, VGN, vond het ook belangrijk dat het BBI er was. De VGN was echter bezig met reorganiseren en moest flink bezuinigen. Subsiëring van het BBI, met name van het Documentatiecentrum, zat er niet in.

Het NIZW waardeerde het BBI om zijn kennis van de infrastructuur van de sector verstandelijk gehandicapten.²⁰ Het NIZW wilde wel graag samenwerken met het BBI, omdat de sector voor haar *groen gebied* was. De expertise van het BBI voor zorginnovaties en buitenlandzaken was voor het NIZW aantrekkelijk om over te nemen. Het Verwey-Jonkerinstituut, VJI, zag ook wel wat in overname van taken van het BBI om de markt van de sector af te grazen, met name voor acquisitie en uitvoering van onderzoeksprojecten. Het VJI was vooral geïnteresseerd in de BBI-kennis over netwerken in de sector.

Alleen het ministerie van VWS bleek het BBI te steunen, maar zonder de al jaren vaststaande basissubsidie te willen verhogen. Het ministerie van OCW deelde zelfs mee om de jaarlijkse subsidie, f 70.000, met ingang van 1996 te stoppen. De basissubsidie daalde hierdoor van 100 naar 50%, waardoor de financiering van de belangrijke documentatiefunctie in gevaar dreigde te komen.²¹ Extra inkomsten waren nodig, zonder dat er van uitbreiding van onderzoek en taken maar sprake zou zijn.

De extra projectsubsidies die de BBI-directie hoopte te verwerven, bleken marginaal en te incidenteel.²²

Het einde van het BBI

Het besef dat het het BBI het niet zou redden, werd steeds sterker. Het instituut werd gewaardeerd om zijn activiteiten als publicaties, landelijke congressen, het NTZ, het Documentatiecentrum en als onafhankelijk instituut. Maar de producten waren teveel gericht op de gehele geestelijke gehandicaptensector, waardoor *om het wat scherp te zeggen zich niemand in het bijzonder zich verantwoordelijk voelt voor de financiering van het BBI.*²³ Deze producten waren van algemene, faciliterende aard en bleken *maar beperkt verkoopbaar.*

Bestuur en directie van het BBI probeerden in 1998 en 1999 meer aandacht te besteden aan het zelf uitvoeren van onderzoek als instrumentontwikkeling en monitoring, zoals bij de ontwikkeling van vraagsturing in de geestelijke gehandicaptensector. De ontwikkeling van de onderzoeksfunctie in 1999 leek spectaculair, van f 47.830 naar f 160.000, maar dit succes was wankel. Het team dat deze onderzoeken was met drie voltijds arbeidsplaatsen te beperkt voor acquisitie en uitvoering. Het BBI bleek als instituut nog steeds te klein om in de markt voor onderzoek te kunnen concurreren. Allianties als met het NIZW waren nodig om de onderzoeksfunctie te kunnen laten overleven.²⁴

Niet alleen het onderzoek, maar ook de andere functies van het BBI kwamen in de periode 1998-1999 door externe ontwikkelingen zwaar onder druk. Het Documentatiecentrum werd zeer gewaardeerd, maar het leeszaalbezoek liep terug en het maken van literatuurlijsten en opzoekwerk nam af.²⁵ De ontwikkeling van de BBI-website zou mogelijkheden kunnen bieden, maar deze techniek stond nog in de kinderschoenen en het rendement was onzeker. De kosten voor het Documentatiecentrum waren in 1999 f 214.896 en daar wogen de extra inkomsten uit onderzoek niet tegen op. Het oude tijdschrift NTZ werd ook door alle partijen zeer gewaardeerd, maar waardering was niet genoeg. Het aantal abonnementen was stabiel met 1100 stuks, maar om budgettaire redenen moest de redactie worden ingekrompen. De toekomst van de functies Advisering en facilitering was ook onzeker. De verantwoordelijkheid van de uitvoering lag bij het toch al overbelaste onderzoeksteam en de financiële perspectieven waren vaag.

Het bestaansrecht van het BBI werd door de verslechterde financiering en de onzekerheid over de kernfuncties steeds zwakker. Bovendien vertrok op 25 januari 2001 de directeur, die een groot deel van de onderzoeksfunctie uitvoerde.²⁶ De Raad van Toezicht en de directie besloten daarop onder druk van het ministerie van VWS om de onderzoekssamenwerking met het NIZW om te zetten in het onderbrengen van de taken van het BBI bij het NIZW.²⁷ Het Documentatiecentrum, de uitgave van het NTZ en het onderzoek kwamen onder hoede van het NIZW.²⁸

Het BBI werd op 1 januari 2002 opgeheven. De geschiedenis van het onafhankelijk en zelfstandig kennisinstituut voor onderzoek naar de zorg voor geestelijk gehandicapten was na 34 jaar afgelopen. Hoewel het BBI landelijk en internationaal gewaardeerd werd, was dit voldoende om te overleven. De taakstelling was te breed voor de beschikbare menskracht, de hybride publiek-private financiering bleek een te smalle basis en het instituut bleek te zwak om als concurrent op de onderzoeksmarkt te kunnen functioneren.

Het NIZW zelf werd op 1 januari 2007 opgeheven. De onderzoekstaken voor langdurige zorg, ook voor de geestelijke gehandicaptenzorg, werden overgenomen door de nieuwe instelling Vilans.

Het BBI-archief

Het archief en de bibliotheek van het BBI werden in 2001 door de medewerkers van het Documentatiecentrum geschoond en geordend opgeleverd aan het NIZW.

Bij de opheffing van het NIZW werd het zorgdragerschap in 2007 overgedragen aan Vilans. Door ruimtegebrek werd de BBI-collectie omgepakt op acht pallets en opgeslagen in een ruimte van de Stichting Dichterbij in Ottersum.²⁹ De ordening en toegankelijkheid van de archief- en bibliotheekcollectie gingen hierdoor verloren. De bibliotheekcollectie was nog gedeeltelijk op titel te reconstrueren uit de catalogus van het NIZW.

De Stichting Dichterbij moest het pand in Ottersum echter afstoten en de BBI-collectie dreigde in 2013 te worden vernietigd. Door de inzet van de heer J. Zomerplaag, medewerker van Vilans, kon

een deel van de bibliotheekcollectie worden overgenomen door diverse belangstellenden. Het archief werd met financiële en bestuurlijke steun van de VNG overgedragen aan de Stichting Behoud Geschiedenis Gehandicaptenzorg en opnieuw geordend en beschreven. Het dagelijks beheer over het archief is opgedragen aan de Stichting Medische Geschiedenis onder verantwoordelijkheid van dr. K.P. Companje. De inventaris is openbaar te raadplegen op <http://www.kenniscentrumhistoriezorgverzekeraars.nl/bronarchief/erfgoed/InventarisBBI.html> . Stukken zijn op te vragen bij het mailadres hiz@planet.nl.

¹ SMG; Inventaris op het archief van het Bisschop Bekkers Instituut (hierna BBI); inv.no. 3, Stukken betreffende oprichting, bestuur en beleid, 1972-1989 en 4, Statuten en stukken betreffende de oprichting, 1971-1977.

² BBI, inv.no's 17-18, Stukken betreffende financiering door VWS, 1979-1993.

³ BBI, inv.no. 4.

⁴ BBI, inv.no. 10, Agenda's en stukken voor de vergaderingen van het Dagelijks Bestuur, 1977-1982.

⁵ BBI, inv.no. 19-21, jaargangen en correspondentie betreffende het NTZ, 1972-1999.

⁶ BBI, inv.no. 23-25, Verslagen betreffende beheer en financiering van projecten en afgehandelde adviezen, 1979-1995.

⁷ BBI, inv.no. 30, Werkgroep voor de Herstructurering van Landelijke Organisaties Zwakzinnigzorg, 1975-1985; inv.no. 40, Stichting Architectuuronderzoek Gebouwen Gezondheidszorg, Sector Krankzinnigheid; Projectgroep, rapportage en doeleinden, 1972-1990; inv.no. 42, Commissie plancijfers geestelijk gehandicapten VoMil, 1974-1979 en inv.no. 45, Werkcommissie Regionalisatie Zwakzinnigzorg, 1972-1984.

⁸ BBI, inv.no. 28, Organisatie van het Derde Wereldcongres voor zwakzinnigheid, 1982-1983; inv.no. 30, Stukken betreffende de REAP, 1975-1978 en inv.no. 31, Correspondentie betreffende betrokkenheid bij de REAP, 1975-1978.

⁹ *Notitie Lange termijnbeleid BBI* (1998), 1-2.

¹⁰ Brief van het bestuur van de Stichting Bekkers aan het BBI, 31 augustus 1983.

¹¹ BBI, inv.no. 16 en jaarverslag 1986.

¹² *Notitie, opgesteld in samenwerking met de bestuurscommissie onderzoeksbeleid ten behoeve van de bestuursdag van het BBI op 31 januari 1989.*

¹³ *Notitie Derde Wereldzaken BBI* (1995), 1.

¹⁴ BBI, inv. no. 34, Stukken betreffende diverse werkgroepen, 1982-1996 en inv.no. 35, Correspondentie betreffende diverse werkgroepen, 1982-1986.

¹⁵ *Notitie onderzoeksbeleid* (1989) 1.

¹⁶ *Over de Toekomst van het BBI* (1991).

¹⁷ *De positie van het BBI in relatie tot zijn omgeving* (1993) 3.

¹⁸ Brief van de directeur van het BBI aan de Raad van Toezicht over de voortgang van de discussie van het BBI als landelijk centrum met financiële dekking, 1995.

¹⁹ *Notitie Gesprekken met organisaties* (1996).

²⁰ *Toekomstplan BBI. Gespreksnotitie voor VWS* (1996). *Samenwerking BBI en NIZW* (1996)

²¹ *Lange termijnbeleid BBI. Aanzet voor een meerjarennota* (1999) 3.

²² *Verkenning van de toekomst van het BBI. Projectvoorstel* (1995).

²³ Ibidem.

²⁴ W.H.E. Buntinx, *Rapportage toekomstverkenning BBI* (2000) 4.

²⁵ Ibidem, 2.

²⁶ Brief van de interim-manager van het BBI aan het NIWI, 16 november 2001.

²⁷ Brief van het NIZW aan de Raad van Toezicht van het BBI, 8 juni 2001.

²⁸ Brief aan de Raad van Toezicht van het BBI aan het NIZW, 25 november 2001.

²⁹ Overeenkomst tussen de Stichting Dichterbij en de Stichting Vilans voor het ter beschikking stellen van een ruimte aan de Siebengewaldseweg 15 te Ottersum voor het opslaan van archief, december 2010.